

23. Riječki dani bioetike

Tijelo kao narativni tekst

(Rijeka, 20. i 21. svibnja 2021.)

Pitanje u kojoj bi se mjeri, stoga, još moglo govoriti o podjeli ljudskog tijela na materijalno i mentalno, emocionalno i racionalno, privatno i javno, zdravo i bolesno, aktivno i pasivno, umjetno i prirodno... bilo je postavljeno pred sudionike 23. Riječkih dana bioetike. Nužnosti sistematsko utemeljene perspektive različitih znanstvenih paradigmi s adekvatnim razumijevanjem „onoga biti u svijetu” *odgovarano* je u duhu kritičkog dijaloga s prirodnim, humanističkim, društvenim... izlagačima.

Kao i prethodnih godina simpozij su organizirali Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, UNESCO-va katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini Sveučilišta u Rijeci, Fakultet zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci, Dokumentacijsko-istraživački centar za europsku bioetiku Fritz Jahr Sveučilišta u Rijeci, Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku te Hrvatsko bioetičko društvo.

Skup je bio dvodnevni. Prvog dana, 20. svibnja, 2021., plenarno predavanje održala je Margrit Shildrick, Guest Professor of Gender and Knowledge Production at Stockholm University. Njezino predavanje naslovljeno „Visceral prostheses: posthuman embodiment and bioethics” bavilo se značenjem proteza u kontekstu invaliditeta, transplantacije organa i fizioloških procesa mikrohimerizma i mikrobioma. Pri tome je posebno naglašeno doživljavanje i razumijevanje tih novih *utjelovljenja* (engl. *embodiment*) u kontekstu rapidne biomedicinske tehnologije. Hitnost posthumanog *utjelovljenja* utire put prema drugačijoj budućnosti koja mora na nov i još nedefiniran način promatrati cjelovitost, odvojenost ljudskog tijela, kao i različitost onog ljudskog. Samo dubljim razumijevanjem konceptualnih osnova

otvara se drugačije razmišljanje transkorporalnosti kao vrlo izazovnog životnog stanja, zaključuje Shildrick.

Drugoga dana izlaganja su bila *razlomljena* u dvije komplementarne cjeline, pri čemu je prvi blok, tijelu kao narativnom tekstu, pristupio iz teologijske, antropologijske, književno-literarne, sociologijske, povijesno-filozofijske perspektive, dok su izlagači u drugom bloku tijelo *reflektirali* bioetički.

Tonči Matulić s Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu otvorio je 23. Riječke dane bioetike vrlo problematičnim pitanjem: „Postoji li realno jedinstvo čovjeka bez konstitutivnih elemenata?” Mogući odgovor, prema Matuliću, krije se u jedinstvenoj teologijskoj antropologiji, koja tijelo i duh uvijek promatra jedinstveno u tvrdnji *homo corpore et anima unus est*. Sličan odgovor prikriveno se ocrtavao i u predavanju koje je pod naslovom „Silikonizacija ljudskog tijela. Nova tjelesnost od začeca do besmrtnosti” održao Odilon-Gbènoukpo Singbo s Hrvatskog katoličkog sveučilišta. Tehnološki napredak neizostavno *krnji* integritet i dostojanstvo čovjeka kao cjelovitog bića, bića satkanog od duha i tijela. Komplementarno ovim dvama predavanjima moglo bi se promatrati i treće predavanje Orhana Jašića i Bajrama Dizdarevića, izlagača s Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu. Njihovo izlaganje problematiziralo je ulogu muslimanske Tradicije u razumijevanju onog tjelesno-ljudskog nasuprot kojega stoje duh, duša, um, kao neizostavne sastavnice izvanjskog i nutarnjeg čovjeka. Četvrto predavanje „Tko ili što upravlja ljudskim tijelom?” Saše Horvata s Medicinskog fakulteta u Rijeci dalo je opsežan povijesno-filozofijski pregled suodnosa i razilaženja tijela i duha, pri čemu je tijelo dosta dugo bilo tamnica duše, u novije vrijeme isključivo promatrano kao stroj, i na koncu tijelo *skupljeno* oko kemijskih i biologijskih procesa unutar neuroznanosti. „Od prešutnog objekta do refleksivnog projekta: odnos mladih prema tijelu u domeni prehrane, vježbanja i dijeta”, snažno ističući sociokulturni fenomen tijela, bilo je izlaganje Ivane Brstilo Lovrić i Zrinke Babić s Hrvatskog katoličkog sveučilišta. Autorice su svoje izlaganje potkrijepile i anketnim istraživanjem iz kojeg se „naznačuje možebitni status nove marginaliziranosti [...] u sučeljavanju sa samim sobom, prvenstveno u dijalektici (ne)transformiranoga tijela”. Zaključno predavanje prvoga dijela pripalo je naslovu „Tjelesnost u pripovjednim praksama postjugoslavenske književnosti” Danijele Marot Kiš s Filozofskog fakulteta u Rijeci. Deformirano, unakaženo, opterećeno raznim psihofizičkim prijetnjama tijelo postaje sastavni dio traumatiziranoga subjekta, koji kroz prizmu pripovijedanja i doživljavanja sebe postaje metaforama novih promjena koje se tiču društva.

Drugi ciklus predavanja započeo je izlaganjem Renate Martinec s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu pod naslovom „Bioetika, umjetnost i tjelesna kateksa u osoba s invaliditetom”. Martinec ističe „estetiku invaliditeta”, kao već poznat,

ali nedovoljno društveno priznat i valoriziran način komuniciranja tijela. Ključnu ulogu u cjelokupnom doživljavanju invaliditetnog tijela i njegovom formativnom kanaliziranju emocija i ponašanja mogla bi odigrati bioetika sa svojim naglašavanjem autonomije, dobrohotnosti, neškodljivosti i pravednosti. „Etička pitanja nebinarnih rodni identiteta u odnosu na postojanje/nepostojanje nebinarnih spolova” Gorana Arbanasa iz Klinike za psihijatriju Vrapče, Zavoda za forenzičku psihijatriju Medicinskog fakulteta u Rijeci i suizlagača Ante Periša s Medicinskog fakulteta u Zagrebu otvoreno je pitanje kako prvenstveno pravno i moralno, posljedično kulturološki i društveno, promatrati nebinarne rodne identitete, odnosno tijelo koje „postaje instrument rodne ekspresije”. Snaga tijela i to onog fizičkog tijela najjače se očituje u sportu, u kontekstu našeg izlaganja planinarenju, kako je glasilo predavanje, „Otjelovljenost, sport i planinarenje - od filozofskih do bioetičkih refleksija”, Igora Eterovića s Medicinskog fakulteta u Rijeci. Kroz punu angažiranost, otjelovljenost i napregnutost tijekom sportske (planinarske) aktivnosti osoba putem tijela, u neponovljivom smislu, suočava se sama sa sobom. I preostalih dvoje izlagača bili su s Medicinskog fakulteta u Rijeci. Najprije Ivana Tutić Grokša koja je govorila o tijelu u sustavu socijalne skrbi. Nedovoljna briga za tijelo i često neusklađene pravne regulative koje se tiču socijalno ugroženih osoba već su dugo predmet rasprava. Tutić Grokša apelirala je na osnaživanje sustava socijalne skrbi kako bi korisnici takvih sustava mogli osigurati što adekvatniju pomoć svom bolesnom tijelu. Posljednje izlaganje održao je Franjo Mijatović, „(Bio)etika ranjivog tijela”, čime se ranjivost, izloženost, zaštita, nasilje, manipuliranje tijelom isključivo očituje u susretu s Drugim. Upravo iskustvo ranjivosti, a time i obveza prema drugome, nije isključivo posljedica normi koje su svojstvene određenom etosu, već mogućnost kritike i promjene, odnosno napretka u moralu.

Završna diskusija izrazila je potrebu interdisciplinarnog promatranja tijela, kao nositelja čovjekovog navlastitoga sebstva, kreiranja novih tjelesnih mogućnosti, prihvaćanje stranoga i *neugodnoga* tijela, uključenosti u društveni i javni život marginaliziranih tijela, naglašavanje tjelesne neponovljivosti i jedinstvenosti, u konačnici nemogućnosti potpunog iščitavanja misterija: sebe. Nažalost, simpozij je zbog nepovoljne epidemiološke situacije održan putem virtualne platforme, čime je, još jednom, živo i proživljeno tijelo potisnuto u drugi plan, budući da je čovjekovo osjetilno tijelo, a ne svjesni um, ono koje prvo dolazi u dodir sa svijetom.

Franjo Mijatović